

Türk Tıp Dizini

Orhan YILMAZ, Tuğba HÜNKAR

Ülkemizde sağlık bilimlerinde (tıp,dişhekimliği,eczacılık,hemşelik,hastane idarecili, tıbbi teknisyenlik, vb...) uluslararası alanda yapılan araştırmaların yayınlandığı süreli yayınlara "Index Medicus", "gibi dizinlerden kolaylıkla ulaşılabilmesine karşın, son 10 yıla kadar ulusal düzeyde yapılan yayınlara ulaşmak ise güçtü. Herhangi bir dizinleme sisteminin ülkemizde olmaması bilimsel iletişim açısından da oldukça düşündürücüydü. Bilimsel iletişimin dışında, akademik yükseltmelerde önemli bir yere sahip olan akademik dergiler de yetersiz sayılmaktaydı.

Sağlık Bilimleri alanında uluslararası dizinlere kabul edilmiş birkaç dergi dışında 150'nin üstünde ulusal derginin çoğu kendi dizinlerini çıkaramamaktaydı. Türk tıp dergilerinin abone sayıları ne olursa, olsun periyodik bir dizinleme sistemi içerisinde yer almamaları nedeniyle, bu dergilerden yararlanıma ve erişim son derece sınırlı kalmaktaydı. Diğer taraftan ulusal bir dizin oluşturulmadan başlatılan yayın taramaları zaman kaybına ve araştırmacıların birbirinden habersiz olarak benzer araştırmalar yapmalarına da neden olmaktadır.

TÜBİTAK - TÜRDOK Müdürlüğü tarafından 1980 yılında otomasyona geçilmesi gibi yol açıcı kararlardan sonra 17.11.1994 ' te TÜBİTAK Sağlık Bilimleri Araştırma Gurubu yürütme komitesi toplantısında alınan karar doğrultusunda 13.12.1994 tarihinde TÜBİTAK Sağlık Bilimleri Araştırma Grubu bünyesinde, Sağlık Bilimleri alanında ulusal bir dizinleme sistemini ülkemize kazandırmak, yurtiçi yayın kalitesini yükseltmek, dergilerimizin uluslararası düzeyde kabul görmesini sağlamak ve belirlenen kriterlere göre dergileri standardize etmek için "Türk Tıp Dizini" nin oluşturulması amacıyla " Türk Tıp Dizini Oluşturma Kurulu" çalışmalarına başladı. Önce TÜBİTAK bilgi-işlem müdürlüğü ve daha sonra Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM) ile birlikte yürüttüğü çalışmaların sonucu 1993, 1994, 1995, 1996 ve 1997 yılı konu ve yazar dizinleri yayınlandı. 1998 yılından başlayarak ULAKBİM web sayfalarında INTERNET ortamında da araştırmacıların

Doç. Dr. Orhan YILMAZ, TÜBİTAK-ULAKBİM Türk Tıp Dizini Kurul Başkanı - ANKARA orhan@kbb-bbc.org
Uz. Ezc. Tuğba HÜNKAR, TÜBİTAK-ULAKBİM Tıp Konu Uzmanı - ANKARA

kullanımına sunuldu. 2001 yılından başlayarak da makalelerin önemli bölümünün özet ve tam metinlerine ulaşmak mümkün oldu.

Türk Tıp Dizini Kurulu'nun bugüne kadar yaptığı çalışmalardaki hedefi; "Index Medicus" benzeri bir dizin oluşturabilmek ve öncelikle dergilerin şekil ve bir takım olmazsa olmaz kurallar açısından standardizasyonunu sağlamak idi. Diğer taraftan Kurulun görevi tüm dergileri dizinlemek değil, bazı evrensel kurallar çerçevesinde değerlendirme yapmaktı. Başlangıçta hakemli, danışmanlı olduğu söylenen ya da olduğu sanılan dergiler dizine alınırken, dizine katılabilmeye ilişkin ve akademik yeterlilik eşeli oluşturan çita geçen süre içerisinde kademe kademe yükseltilmiş ve ilk yıllarda dizine alınan dergilerin bir kısmı daha sonra kurallara uymadığı için dizinde yer almamıştır. Ayrıca, Türk Tıp Dizini'ne alınan dergilerde yayınlanan makalelerin akademik yükseltme ve kabullerde önem kazandığı, Sağlık Bakanlığı, YÖK ve üniversitelerde gündeme gelmiş olup, gün geçtikçe artan oranda uygulamaya geçilmesi de dikkat edilmesi gereken olumlu bir gelişme olmuştur.

Türk Tıp Dizininin diğer amaçları da şu şekilde sıralanabilir :

- Sağlık bilimleri alanında araştırma makalelerinin bibliyografik verilerini depolayarak onları gelecek kuşaklara aktarmak,
- Sağlık bilimleri alanındaki bilim insanlarına ulusal bilgileri sunarak çalışmalarına destek olmak,
- Araştırmaların yaygınlaşmasını sağlamak,
- Böylece araştırma kalitesini arttırırken, kaliteli çalışmaların rekabetini de sağlamak,
- Süreli yayınların kalitesini arttırmak ve sürekliliklerini sağlamak.
- Tıp veri tabanı uygulamasında öncülük yaparak bu konuda danışmanlık hizmetleri sunmak,
- Bilim dilinin gelişmesine katkıda bulunmak.

Kurulun ortaya çıkardığı ürün olan Türk Tıp Dizini, Sağlık Bilimleri alanındaki Türkiye'de yayımlanan süreli yayınlarda bulunan Türkçe ve diğer dillerdeki araştırma yazıları ve olgu sunularını kapsamaktadır. Derleme ve çeviri yazıları bu dizine alınmamaktadır. Türk Tıp Dizini kurulu her ay yaptığı düzenli toplantıları dışında yılda bir kez "Tıp Dergileri Değerlendirme Kriterleri" için toplanıp her yıl gelişen teknolojik ilerlemeler doğrultusunda "Dergi değerlendirme kriterleri"ni hazırlar. Dizinleme sırasında kullanılan anahtar sözcükler (keyword) ve konu kodları (sınıflama) Amerikan Ulusal Tıp Kütüphanesi (NLM) tarafından

yayınlanan MeSH (Medical Subject Headings)'in son yıla ait yenilikleriyle birlikte versiyonu kullanılarak, Türkçe anahtar sözcükler ise ULAKBİM Tıp Grubunda çalışan konu uzmanlarınca serbest bir şekilde verilmektedir.

Türk Tıp Dizini oluşum süreci:

1994 yılında tamamen gönüllü temelde TÜBİTAK Sağlık Bilimleri Araştırma gurubu çatısı altında çalışmalarına başlayan Türk Tıp Dizini Kurulu son yıllarda ULAKBİM bünyesinde görev yapmaktadır. Kurul toplantılarında, Dergiler standart bir "dergi değerlendirme formu" ile her sayısı incelenip, formdaki yeterlilik bilgileri doldurulur, kurul kriterlerine uygunluğu kontrol edilir, gerekli olduğu düşünülen uyarı yada düşünceler forma yazılır ve her sayıdan rasgele bir makale seçilerek makalenin danışman raporu dergi editöründen istenilmek üzere forma kaydedilir. Bu formlar dizine alınıp alınmasın başvuran tüm dergiler için doldurulur. Ancak ilk kez başvuran yada alınacak dergilerin bir yıllık sayıları bir arada ve tüm Kurulun onayı ile ortak olarak değerlendirilir.

Toplantı sonrası ise her dergiye ait değerlendirme formları alınıp form üzerindeki tüm bilgiler bilgisayar ortamına aktarılır. Toplantıda alınan kararlar, öne sürülen düşünceler yada dergi hakkında belirlenmiş olana yazışmaların içeriği belirlenir ve yazışma metinleri hazırlanarak dergi editörlüğüne iletilir.

Yazı seçimi, dizinlemeye alınan dergilerdeki makale seçimleri konu uzmanlarınca yapılır.

Bibliyografik veri girişi: Makale seçimleri yapılan dergiler veri giriş operatörlerine iletilir. makalelerin paralel ve ana başlıkları, derginin adı, dili ve sayısı, yılı, T.C. Kültür Bakanlığında alınan ISSN numarası, özet dili, yazarları ve yazarların çalıştığı kurumlar bilgisayar ortamında kaydedilir ve dizinleme yapacak konu uzmanına iletilir.

Dizinleme süreci: seçilen dergilerdeki makaleler konu uzmanlarınca okunur ve makaleyi en iyi tanımlayabilecek anahtar sözcükler belirlenip MeSH (Medical Subject Headings) tezorusu esas alınarak Konu Kodu, Kontrollü Terimler ve Serbest Terimler başlıkları altında 3 grup anahtar sözcük verilir.

Kontrol ve Editörlük: Dizinlemeleri biten dergiler kontrolleri yapılmak üzere veri tabanı uzmanlarına iletilir. Dizinlenen makalelerin bibliyografik bilgilerinin, konu başlıklarının ve anahtar sözcüklerinin kontrolü (imlâa hatâaları, yazım hataları, tezorus uyumu), düzeltilmesi, standart hale getirilmesi işlemleri yapılır. Dizinleme ve kontrol aşamaları tamamlanmış olan kayıtlar internet ortamına belirli olarak aktarılmaktadır.

Danışman raporları daha sonra biriktirilerek yıllık olarak genel bir incelemeye alınır ve incelenen süreli yayın “yayıncılık konusundaki güvenilirliği ve kalitesi” açısından da değerlendirilir.

Önceki yıllarda basılı olarak okuyucusuna ulaşan Türk Tıp Dizini artık tamamen elektronik ortamda yer almakta ve araştırmacıların kullanımına sunulmaktadır. TÜBİTAK-ULAKBİM'in ortaklaşa yaptıkları ziraat, veterinerlik, biyoloji, mühendislik, sosyal bilimler alanlarındaki diğer dizinlere göre çok daha fazla biliminsanın yararına olanak sağlanmaktadır.

Süreli yayınların Türk Tıp Dizinine Alınma Kriterleri

Süreli yayınları Türk Tıp Dizinine alınma kriterleri az da olsa her yıl gelişen teknoloji ve iletişim araçları doğrultusunda ve süreç içinde değişen dinamik kararlardır. Şu anda uygulanan kriterler Türk Tıp Dizini Kurulu'nun 3 Haziran 2003 tarihli ve 25 sayılı toplantısında görüşülüp kabul edilmiş ve 2004 yılından itibaren uygulanacak olan dergi değerlendirme kriterleri ve öneriler aşağıda belirtilmiştir:

Kriterler

- A. Dergiler yıl içinde düzenli aralıklarla yayımlanmalı, derginin her sayısı, yayımlanması gereken tarihten itibaren en geç üç ay içerisinde TÜBİTAK-ULAKBİM Türk Tıp Dizini Kurulu YÖK Binası B-5 Blok 06539 Bilkent-ANKARA adresine ulaştırılmalıdır.
- B. Dergiler bir yılda en az üç sayı basılmalı ve (birleşik sayı basılmamalıdır) yıllık olarak araştırma makale sayısı 15'den az olmamalıdır.
- C. Dergilerin her sayısında araştırma makaleleri, toplam makale sayısının (araştırma makalesi, derleme, olgu sunusu) en az yüzde ellisini oluşturmalıdır. Derlemeler dizinlenmemektedir.
- D. Dergilerde danışman-hakem değerlendirme sistemi bulunmalıdır. Hakem sayısı her makale için en az iki olmalıdır. Hakem değerlendirme raporları, Türk Tıp Dizini Kurulu'nun incelemesine olanak verebilecek şekilde beş yıl süreyle saklanmalıdır.
- E. Makaleler İngilizce öz ve başlık içermelidir.
- F. Makalelerde Türkçe ve İngilizce anahtar sözcükler bulunmalıdır.
- G. Dergiler her yayın yılı sonunda kendi yıllık konu ve yazar dizinlerini yayımlamalıdır. Sadece elektronik olarak yayınlanan dergilerde bu koşul aranmaz, ancak bu dergilerde arama motoru bulunmalıdır.

- H. Kültür Bakanlığı'ndan ISSN (Uluslararası Standart Süreli Yayın Numarası) numarası alınmalıdır. ISSN numarası derginin dış kapak sağ üst köşesinde ve iç kapakta yer almalıdır.
- I. Dergilerin güncel e-posta adresleri bulunmalıdır.
- J. Yayın etiğine uymayan dergiler dizine alınmaz.

Öneriler

- A. 2004 yılından itibaren dergilerin sanal ortamda da tam metin olarak bulunmaları önerilmektedir. Henüz çevrimiçi (on-line) erişim sağlayamayan dergiler metinlerini CD olarak ulaştırabileceklerdir.
- B. Tamamen elektronik ortamda yayımlanan dergilerin tam metinlerini PDF formatında CD olarak ulaştırması önerilir.
- C. Dergilerin standardizasyona uyum konusunda (dergi tam adı, kısaltılmış adı, adresi, yayın aralığı ve tarihleri , yazar adlarının açık yazılması, barkod gibi..) gerekli özeni göstermeleri gerekmektedir.
- D. Yayın dili Türkçe olmayan dergilerin Türkçe öz ve başlığa yer vermesi önerilir.
- E. Makalelerde "Index Medicus/Subject Headings" standartlarına uygun Türkçe ve İngilizce anahtar sözcükler bulunmalıdır.
- F. Türk Tıp Dizini Kurulu, editörlere ulusal dergilerimizin kaynak gösterilmesinin özendirilmesini önerir.

Türk Tıp Dizini'nin kazanımları başarısı:

Sağlık Bilimleri alanında ulusal bir dizinleme sistemini ülkemize kazandırarak yurtiçi yayın kalitesinin yükseltilmesi ve standardizasyonunu sağlamayı amaçlayan Türk Tıp Dizini'nin, önemli bir eksikliği giderdiğine inanmaktayız. Bu zaman süresince, ülkemizde sağlık bilimleri alanında yayımlanan dergilerin büyük bölümünün belirlenen kurallar doğrultusunda, uluslararası standartları yakalamış olması sevindirici bir gelişmedir. Bunu "Index Medicus"ta dizinlenen ulusal dergi sayısındaki artışla görebildiğimiz gibi, giderek artan elektronik kayıtlı kullanım istatistiklerinden de görmek olanaklıdır. Şöyle ki; ULAKBİM Türk Tıp Dizini sayfalarını ziyaret 2001 yılında 12.859 kullanıcı, 2002 yılında 19.522, 2003 yılında 31578 kullanıcı sayısına ulaşmıştır.

Kullanıcı sayısının da görülen artış Türkçe bir veri tabanına olan gereksinimin ne düzeyde olduğu hakkında bize kabaca bir bilgi vermektedir.

Yıl ölçütünde bu güne değin Türk Tıp Dizininde yer alan dergi başlığı ve dizinlenen makale sayılarına bakacak olursak: örneğin 1996 yılında 52 dergi ve 1570 makale dizinlenmiş iken bu sayı 2000 yılında 3212 makale ve 84 dergi, 2001 de 90 dergi 3678 makale, 2002 yılında 3377 makale ve 92 dergi ye ulaşmıştır.

Dizin, 1993-1997 yıllarında 'Türk Tıp Dizini' adıyla basılı olarak yayımlanmış, 1996 yılından itibaren de ULAKBİM web sayfası üzerinden elektronik ortamda taramaya açılmıştır. 2000 yılından itibaren makalelerin Türkçe ve yabancı dildeki özetleri internet ortamına aktarılmaya başlanmış, 2001 yılının tamamına yakın kısmı, 2002 ve 2003 yılının tamamı özetleri ile birlikte veri tabanında yerini almaya devam etmektedir. Ayrıca ağ sayfası olan dergilere, verilen bağlantılarla, araştırmacılar dergi sayfalarından tam metinlere de erişebilmektedirler.

Hedefler:

Türk Tıp Dizini çalışmalarında bundan sonrası için gerçekleştirilmesi düşünülen ve istenen hedefler arasında :

- Dergilerin 10 yıllık süreç içerisindeki fiziksel standartlarında göstermiş olduğu başarıyı, makalelerin nitelikleri açısından da yakalamak, tüm dergilerin tam metinlerine ulaşım sağlayabilmek,
- Sağlık bilimleri konusunda terminolojide birlik sağlanmasına katkıda bulunmak, Türkçe tezarus oluşturabilmek,
- Sağlık alanında uluslararası erişilebilen Ulusal kaynakların sayısını arttırarak Türkiye'nin bilgi düzeyini arttırmak,
- Çok sayıda kullanıcıya erişim sağlanması, tüm dergilerin elektronik ortamda ULAKBİM'e ulaştırılması,
- Türk Tıp Dizinine giren dergilerin Science Citation Index (SCI)'deki atıf sayılarının arttırılması
- Türkiye'de e-dergi yayıncılığının özendirilmesi
- Daha kısa sürede erişimi sağlayacak teknolojileri ülkemize getirerek verimliliği ve ulusal düzeyde artışı sağlamak.
- Yayın etiğine dolaylı yollardan katkı sağlamak

- Veri tabanı işletmeciliğinde öncülük ve danışmanlık yapmak.
- Dünya sağlık bilimleri enformasyonuna tam bir entegrasyon sağlayarak bilgi birikimini uluslararası alana taşımak ve bundan ülkeye ekonomik değer sağlamak.
- Editörlere ve kullanıcılara yönelik tanıtım ve eğitim toplantıları düzenlenmesi sayılabilir.

Türk Tıp Dizini Kurulu ilkini 2003 yılında gerçekleştirdiği “Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık“ Ulusal Sempozyumları düzenlemeye başlayarak TÜBİTAK tarafından düzenlenen yayıncılık ile ilgili toplantılara destek ve etkin katılım sağlamıştır. 28 Mart 2003 te Ankara’da TÜBİTAK Feza Gürsey salonunda yapılan 1.Ulusal sempozyuma 300 kadar editör, editör yardımcısı ve yayın kurulu üyesiyle, yayıncı katılmıştır. Büyük bir ilgi ile izlenen sempozyumların bu toplantıda olduğu gibi her yıl değişik konu başlıkları ile yinelenmesi planlanmaktadır.

Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık konusunda bu olumlu gelişmeler olurken, son yıllarda YÖK yasasında yapılan değişikliklerle akademik yükseltmelerde Uluslararası Dizinlerdeki dergilerin öne çıkarılması bu süreçte olumsuz gelişmelere yol açtığı ve daha da açacağı bilinen bir gerçektir. Diğer bir deyişle, Ulusal süreli yayıncılığı uzun savaşım gerektiren sorunlu yıllar beklemektedir.

Salt bu nedenlerle bile olsa oluşum sürecini geride bırakan Türk Tıp Dizini artık süreli yayınlarımızın sadece biçimsel yönüyle ile değil içerikleriyle de ilgilenme ve süreli yayınların atıf sıralamalarını oluşturmak gibi işlevleri de yerine getirmek düşüncesindedir.

Kaynaklar

1- National Library of Medicine web: <http://www.nlm.nih.gov>

2- ULAKBİM web: <http://www.ulakbim.gov.tr>

3- Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık. Ed Yılmaz O, Tübitak matbaası. 2003. Ankara.